

HD 20 17

HÖGSTA DOMSTOLENS VERKSAMHETSBERÄTTELSE

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet _____	5
Korsvis tjänstgöring _____	9
Vägen till ett prejudikat _____	13
Prejudikatdispens _____	17
Resning och liknande _____	21
Samhällsutveckling och prejudikat _____	25
2017 rättsfall i korthet _____	28
Några händelser under året _____	32
Femton år i HD _____	35
Statistik _____	37

ordföranden har ordet

När ett vatten i
brist på sjömärken
är svårnavigerat får
man efter förmåga
försöka finna en far-

bar led mellan öar och skär och hålla
avstånd till kobbar och grynnor. Är
man flera håller alla utkik. "Där borta
har vi västra udden på Flabbeskär,
se då upp för Gyltebåden som ligger
alldeles utanför!"

Juridiken är ofta som en svårnavigerad skärgård. Olika yrkeskategorier hjälps då åt för att finna farbart vatten. Rättsvetenskapen redogör för vad som är känt och rekommenderar vad som bör gälla när rättskällorna inte ger tillräcklig ledning. Advokater och domare gör sina bedömningar i de konkreta fallen och redovisar på skilda sätt hur de har nått sina slutsatser. Och en högsta domstol sätter efter förmåga och de möjligheter som ges ut nya sjömärken.

Samarbetet mellan de olika juridikens aktörerna kan ses som samtal, stora och små. Det berörde jag i förra årets verksamhetsberättelse. Och för att i ett samtal ge uttryck för en mening behövs ord. Helst då ord som så effektivt som möjligt klargör det som åsyftas.

Under det gångna verksamhetsåret har Högsta domstolen börjat namnge vissa rättsfall. Syftet är att underlätta samtalen i det juridiska rummet. Att koppla ett visst rättsfall till ett namn, såsom t.ex. "Svenska syndabocker", är för de flesta i regel mycket lättare än att av en akronym och några siffror förstå vilket avgörande som avses (såsom NJA 2017 s. 75).

Nu bör som redan har nämnts ett prejudikat i allegorin ses som ett sjömärke och inte såsom t.ex. en grynna. Men samtalen i de juridiska sittbrunnarna kan föras bättre om det är lätt att uttrycka och förstå också vilka sjömärken som avses. Det gäller även de samtal som Högsta domstolen deltar i.

Tanken att identifiera rättsfall genom associativa namn är inte ny. Men i Sverige har det inte varit så vanligt. Högsta domstolen har först på senare år börjat med att i sina domskäl redovisa vissa rättsfall med angivande av även namn. Det rör sig då i regel om viktigare prejudikat. Ibland har avgörandet redan fått ett namn i den juridiska litteraturen, men det förekommer också att domstolen döper ett tidigare rättsfall domskälsvis. Det nya nu är att Högsta domstolen ofta föreslår namn på ett avgörande redan i samband med att det ges.

Det rör sig inte om något påbud. Det står andra deltagare i de juridiska samtalen fritt att kalla rättsfallet >

något annat än vad Högsta domstolen har föreslagit eller att inte använda någon beteckning alls. Det handlar bara om en signal från domstolen om dess egen ambition; att försöka vara inte bara öppen och rimligt utförlig i redovisningen av de skäl som ligger till grund för ett avgörande, utan att också försöka göra rättsfallets bärande tankegångar så tillgängliga som möjligt för läsekretsen.

Nu finns det olika kategorier av läsare. Andra än jurister med åtminstone vissa kunskaper om det rättsområde som avgörandet rör har nog sällan glädje av att detta anges med namn. Men det är bättre att hjälpa några än inga.

Läsbarheten och därmed tillgängligheten av domstolens avgöranden kan ses som ett evigt projekt. Många små steg har tagits – exempelvis rörande disposition, rubrikersättning och numrerade stycken – och fler kan säkert tas. Det gäller då att med beaktande av både parternas intresse av ett konkret avgörande i sak och det samhälleliga intresset av en framåtsyftande rättsbildning finna en balans mellan många motstridiga önskemål, såsom mellan juridisk-teknisk precision och allmän begriplighet samt mellan fullödighet och koncentration. Och framför allt gäller det att minnas att läsbarhet inte är till för sin egen skull. Visserligen bör, som en ledamot en gång uttryckte det, en domsmotivering ses som ett slags litteratur – underförstått att

även vissa språkestetiska krav ska ställas på texten. Men alla framställningsgrepp har ett enda yttersta syfte: läsaren ska utan onödigt läsmotstånd kunna förstå hur domstolen har resonerat.

En dom berör människor. Den kan förändra deras liv. Alla domstolar har därför makt. Ett prejudikat har typiskt sett verkningar som kan sträcka sig långt in i framtiden och träffa många fler än parterna i målet. En högsta domstol har därför en alldeles särskild makt. All makt ska granskas och självfallet även normativ makt av det slaget. En viktig förutsättning för att detta ska kunna ske på ett tillfredsställande sätt är att domstolen öppnar sig för granskning genom att ärligt, tydligt och lättbegripligt redovisa skälen för sina ställningstaganden.

I det ljuset framstår namngivning av rättsfall som en liten sak. Men varje grepp som underlättar den gemensamma seglatsen i juridikens svårnavigerade vatten är av värde. Oavsett uppgift kan alla som deltar i resan bidra, om än på olika sätt. Små förbättringar ska inte föraktas. När de kontinuerligt sker över tid kallas det för evolution. Evolution på ett samhällsområde är för mig detsamma som mänskligt framåtskridande.

STEFAN LINDSKOG
JUSTITIERÅD OCH HÖGSTA
DOMSTOLENS ORDFÖRANDE

Korsvis tjänstgöring

Under tre månader våren 2018 kommer justitierådet Kerstin Calissendorff att tjänstgöra i Högsta

förvaltningsdomstolen och justitierådet Kristina Ståhl att tjänstgöra i Högsta domstolen. Genom den här korsvisa tjänstgöringen tar domstolarna, som båda har till huvuduppgift att meddela vägledande avgöranden, ett första steg till sådant samarbete i den dömande verksamheten som möjliggjorts genom en lagändring sommaren 2017.

Berätta om när ni blev justitieråd.

Kerstin: Jag ville bli domare redan efter notariatjänstgöringen och kom också in på domarutbildningen. Samtidigt erbjöds jag ett arbete på en advokatbyrå som jag tackade ja till. Jag trivdes väldigt bra på byrån, där jag arbetade med affärsjuridik och immaterialrätt, men när jag blev tillfrågad om jag ville bli justitieråd hade jag återigen börjat fundera på att bli domare. Därför var det ett ganska enkelt val att tacka ja när jag fick frågan.

Kristina: På den tiden sökte man inte justitierådstjänsterna. Ett justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen frågade om han fick föra fram mitt namn i diskussionerna om ett nytt justitieråd. Jag blev väldigt glad och tvekade inte till att tacka ja när jag nästan ett halvår senare fick frågan. Dessförinnan hade jag inte funderat på att lämna universitetet för att bli domare.

Hur ser ni på uppdelningen i allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar?

Kerstin: Uppdelningen är naturlig eftersom det alltid varit så, men jag ser fördelar med bara ett domstolssystem eller i vart fall en gemensam högsta instans. De nackdelar jag ser är mest av praktisk och övergående natur. En sammanslagning av de högsta instanserna skulle nog kräva en uppdelning i två kammare; en som i första hand handlägger mål enligt förvaltningsprocesslagen (som Högsta förvaltningsdomstolen) och en som i första hand handlägger mål enligt rättegångsbalken (som Högsta domstolen).

Kristina: Jag har ingen helt bestämd uppfattning i frågan. Det finns uppenbara fördelar med en gemensam högsta instans. Med uppdelningen riskerar de högsta domstolarna att döma olika i frågor som rör båda domstolarna. Men det finns också nackdelar och tror man att en sammanslagning riskerar att försämra kvaliteten i dömandet bör uppdelningen vara kvar. En uppdelning i kammare, såsom Kerstin tänker sig, skulle i och för sig kunna vara en lösning på det eventuella problemet. >

Kerstin

Calissendorff

Justitieråd i

Högsta domstolen
sedan 2003.

Jur.kand. 1981.

Notariatjänst-
göring 1982-1984.

Biträdande jurist,
senare advokat
och delägare på
en advokatbyrå
1984-2003.

Hur har ni kommit i kontakt med de rättsområden som hör till den andra högsta domstolen?

Kerstin: Det är visserligen ovanligt med mål som rör förvaltningsrätt i Högsta domstolen, men jag upplever att det har blivit vanligare. Domstolen har bl.a. fått ta ställning till flera frågor som berör mervärdes-skatt på senare tid. Även mark- och miljömålen kan innehålla förvaltningsrättsliga frågor. Domstolarna har också europakonventionsrättsliga frågor gemensamt.

Kristina: Jag tror att detta är vanligare i Högsta förvaltningsdomstolen. Särskilt i skattemål, som utgör ungefär en tredjedel av de inkomna målen, är det vanligt med civilrättsliga frågor. Även i mål om offentlig upphandling är det relativt vanligt.

Hur kom det sig att ni anmälde intresse till den här tjänstgöringen?

Kerstin: Frågan kom upp under ett möte med alla justitieråd och jag anmälde omedelbart intresse. Jag är nyfiken på hur Högsta förvaltningsdomstolen bedriver sin verksamhet och hur förvaltningsprocessen fungerar i praktiken. Jag känner väl till Högsta domstolens verksamhet och tror att jag kan ta till mig och se fördelar och nackdelar med domstolarnas olika arbetssätt. För min personliga del tycker jag att det vore trevligt att lära känna medarbetarna där.

Kristina: Jag anmälde också intresse direkt när frågan dök upp. Jag tyckte att det lät både roligt och spännande. Jag har redan nu förstått

att domstolarna planerar och lägger upp sin verksamhet på olika sätt.

Vilka förväntningar har ni på tjänstgöringen?

Kerstin: Jag är mest nyfiken på hur det fungerar med Högsta förvaltningsdomstolens kabinettssystem, som innebär att en del av målen handläggs i en grupp bestående av ett justitieråd och ett antal justitiesekreterare. Tidigare har Högsta domstolen av lite olika skäl valt att inte införa något motsvarande men mycket annat har ändrats sedan dess och kanske vore det något även för oss. Jag hoppas också på att få delta i något skattemål.

Kristina: Jag är mycket intresserad av själva domskrivningsprocessen och ser fram emot att få veta mer om hur den går till i Högsta domstolen. Det är något som jag inte tror att man kan få tillräckligt bra inblick i på annat sätt än genom att delta själv. Jag hoppas kunna få med mig något från det som kan vara till nytta även i Högsta förvaltningsdomstolens arbete. Jag hoppas också på att få sitta med vid någon huvudförhandling i ett brottmål.

Oroar ni er för något?

Kerstin: Nej. Det lär bli en hel del arbete, men jag är ganska van vid att arbeta mycket. Det kommer också att bli nya arbetskamrater och lokaler. Sådant kan vara ansträngande, men det ordnar sig nog. Jag tycker att detta ska bli roligt.

Kristina: Jag håller med Kerstin. Det kommer nog att bli mycket jobb, men också väldigt kul!

Kristina Ståhl
Justitieråd i
Högsta förvaltningsdomstolen
sedan 2008.
Jur.kand. 1988.
Juris doktor 1996.
Docent i finansrätt 1998.
Professor i finansrätt 2005-2007.

ägen till ett prejudikat

Högsta domstolens främsta uppgift är att ge rättslig vägledning när regel-innehållet är oklart.

Domstolens vägledande avgöranden (prejudikat) fungerar därför som ett regelkomplement, inte bara för de lägre domstolarna när de ska bedöma liknande fall i framtiden utan för alla som behöver förhålla sig till gällande regler.

Ett väl fungerande samhälle förutsätter att det finns regler, men också ett domstolssystem som effektivt kan pröva om reglerna följs. I frågor om brott och tvister mellan enskilda är tingsrätten första instans. Tingsrättens avgöranden kan överklagas till hovrätten, vars främsta uppgift är att kontrollera att tingsrättens avgörande är riktigt och rätta till eventuella felaktigheter.

Till skillnad från tingsrätten och hovrätten ska Högsta domstolen inte bara tillämpa gällande regler utan också klargöra reglernas innehåll och verkningar. Den uppgiften framträder genom att rätten till en prövning i Högsta domstolen är begränsad med ett krav på prövningstillstånd. Högsta domstolen prövar endast mål som visar på ett behov av att klargöra regelinnehållet, eller undantagsvis om felaktig handläggning hos de lägre domstolarna eller ny bevisning motiverar en ny prövning.

Till Högsta domstolen kommer det in cirka 5 000 överklaganden per år. När överklagandet har registrerats fördelas målet till någon av de två beredningsenheterna.

Beredningsjurister och justitiesekreterare ansvarar för den rättsliga genomgången av målen medan domstolshandläggare sköter det administrativa arbetet.

På varje beredningsenhet finns ett arbetslag med en beredningsjurist och en justitiesekreterare som granskar målen direkt när de kommer in. Utgångspunkten för prövningen i tillståndsfrågan är vad klaganden har anfört i överklagandet. I de allra flesta fall innehåller överklagandet endast svagare skäl för prövningstillstånd. Sådana överklaganden kräver mindre genomgång av handlingarna respektive undersökning av reglernas innehåll. Beredningsjuristen eller justitiesekreteraren tar fram ett kortfattat bedömningsunderlag och ett förslag till beslut. När frågan om prövningstillstånd bedöms vara enkel sker prövningen av ett justitieråd. I dessa fall provas tillståndsfrågan normalt inom en månad från inkomstdagen.

Överklaganden som innehåller starkare skäl för prövningstillstånd, eller som kräver mer omfattande >

genomgång och undersökning, fördelas till en justitiesekreterare som inte granskar inkommande mål. Justitiesekreteraren tar fram ett mer omfattande bedömningsunderlag och ett förslag till beslut. När frågan om prövningstillstånd bedöms vara svårare sker prövningen av tre justitieråd. I dessa fall provas tillståndsförfrågan normalt inom tre månader från inkomstdagen. Endast cirka två procent av överklagandena beviljas prövningstillstånd (drygt 100 per år).

Prövningen av tillståndsförfrågan innebär inte att Högsta domstolen gör någon bedömning av hur de lägre domstolarna har bedömt bevisningen eller tillämpat reglerna. Tillståndsförfrågan tar endast sikte på om det finns ett behov av rättslig vägledning eller om det undantagsvis är motiverat med en ny prövning.

Om ett mål beviljas prövningstillstånd får parterna möjlighet att argumentera i de frågor som ska provas och ange vilken bevisning

de vill åberopa. Justitiesekreteraren gör en mycket noggrann undersökning av de regler och rättsfall som är aktuella i målet (rättsutredning) och skriver ett förslag till avgörande (betänkande).

Målen avgörs efter muntlig föredragning, eller i vissa fall efter huvudförhandling, och provas av fem justitieråd. Efter föredragningen påbörjas överläggningen genom att varje justitieråd redogör för sin syn på frågorna i målet. Därefter skriver ett av justitieråden (referenten) ett förslag till avgörande som diskuteras en vecka efter föredragningen. När justitieråden har diskuterat klart, vilket ibland kräver flera överläggningar, fastställs den slutliga utformningen av avgörandet. Mål som har beviljats prövningstillstånd avgörs normalt inom ett år från inkomstdagen.

MÅNS WIGÉN
KANSLLICHEF

rejudikatdispens

Prövningstillstånd får ges om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet

prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). Det sker i ungefär 100 mål om året, att jämföra med de cirka 5 000 överklaganden som årligen kommer in till domstolen.

Vad ligger då till grund för slutsatsen att vägledning behövs? En lagtext kan lämna utrymme för olika tolkningar. Enligt lagmotiv kan en fråga ha lämnats till rättstillämpningen för avgörande. Rättsfrågan kan också gälla en situation där det saknas lagstiftning. Viktigt är att analysera tidigare rättsfall för att se hur långt de sträcker sig och om det behövs ytterligare uttalanden av domstolen i syfte att precisera och utveckla gällande rätt. Ofta kan den juridiska litteraturen belysa vilka frågeställningar som alltjämt är obesvarade.

Det kan också finnas indikationer eller utredning i det enskilda målet som talar för att vägledning behövs. Hovrätten eller tingsrätten kan i sina domskäl ha uttryckt att det saknas prejudicerande avgöranden. Det förekommer också att parterna ger in ett underlag som tyder på att praxis i domstolarna inte är enhetlig.

Under senare år har Högsta domstolen genomfört prejudikatmöten med deltagare från olika delar av rättsväsendet. Domstolens ledamöter följer och deltar också i den juridiska diskussion som förs genom artiklar och i föreningar. Domstolen får på så sätt synpunkter på vilka problem-

ställningar som bör tas upp i den rättsbildande verksamheten.

Av stor betydelse är inte minst de egna erfarenheter som finns inom domstolen. När det är aktuellt med ett prövningstillstånd fattas beslutet av tre ledamöter efter föredragning av en justitiesekreterare. Sammansättningen representerar ett mångårigt arbete inom skilda juridiska discipliner och yrkesområden med den möjlighet till både överblick och fördjupning som sådana erfarenheter ger.

Vilka överväganden görs då vid tillståndsprövningen? Grundläggande är att det ska finnas ett allmänt intresse av vägledning för framtida mål medan ansvaret för utgången i det enskilda fallet i allt väsentligt måste läggas på tingsrätterna och hovrätterna.

Målet ska innehålla en öppen rättsfråga, ett juridiskt problem som behöver belysas ytterligare eller något som påkallar att det tas ett nytt steg i rättsutvecklingen. Frågorna kan vara av ganska olikartad karaktär.

I vissa fall kan de ge upphov till övergripande konstitutionella eller europarättsliga bedömningar eller >

gälla innebörden i mer allmänt hållna rättsgrundsatser. Detta är något som aktualiseras hos alla domstolar, men det kan inte sällan ligga nära till hands att den högsta instansen tar ett särskilt ansvar för att utveckla synsättet i sådana fall. I andra situationer kan det snarare behövas ett bestämt besked i en mer avgränsad fråga. Den praktiska betydelsen kan då komma i blickfånget vid tillståndsprövningen.

Rättsfrågan måste också vara renodlad och urskiljbar. Det ställer krav på målet och parternas sätt att föra processen i Högsta domstolen. Om

målet är omfattande eller innehåller även frågor utan principiellt intresse, kan det leda till att prejudikatfrågan kommer i skymundan eller i vart fall att domstolens samlade arbetsinsats i målet inte står i proportion till prejudikatvärdet. Ytterst måste bedömningen alltid ske med hänsyn till Högsta domstolens grundläggande uppgift: att vara en prejudikatdomstol.

GUDMUND TOIJER
JUSTITIERÅD OCH
AVDELNINGSORDFÖRANDE

Resning och liknande

Högsta domstolen har även till uppgift att pröva frågor om resning, domvilla och återställande av

försutten tid. Det handlar här om det som man brukar kalla extraordinära rättsmedel. Mål av detta slag avser domar som har fått laga kraft och alltså inte längre kan överklagas.

Genom en ansökan om resning kan en part få prövat om ett mål där avgörandet inte längre kan överklagas ska kunna prövas på nytt i den domstol som senast dömde i målet. Resning kan beviljas bl.a. om det har kommit fram nya viktiga bevis eller nya avgörande omständigheter.

Om grova handläggningsfel gjorts under målets behandling kan det vara fråga om domvilla. Ett avgörande som inte längre kan överklagas kan då upphävas och målet prövas på nytt. Ett exempel på domvilla kan vara att en part inte har fått ta del av material som har varit betydelsefullt för prövningen av målet.

Återställande av försutten tid innebär att en part kan ges ytterligare tid för att överklaga ett avgörande. Om parten har missat att överklaga avgörandet i tid och det finns ett giltigt skäl (laga förfall) till detta, så kan ytterligare tid att överklaga ges.

Utgångspunkten är att mål som har avgjorts och där tiden för överklagande har löpt ut utan att någon av parterna har överklagat är slutliga. Man brukar tala om en orubblighetsprincip. Sådana avgöranden ska stå fast och inte kunna ändras. Skälet till det är bl.a. att de inblandade ska

veta vad som slutligt gäller och ha möjlighet att anpassa sig till det. Möjligheterna till resning, domvilla och återställande utgör undantag från denna huvudprincip.

Skälen till att dessa undantagsmöjligheter finns är att det skulle vara stötande om avgöranden som klart framstår som oriktiga inte skulle kunna ändras. Det är inte heller acceptabelt att ett avgörande får stå fast om det har brustit i viktiga rättssäkerhetsgarantier under målets behandling.

Det är relativt många ansökningar om resning, domvilla och återställande av försutten tid som görs varje år. Endast en mycket liten andel av ansökningarna vinner framgång. Här ges tre exempel på fall där prövningen har lett till framgång.

RESNING I DET S.K. KALAMARKS-MORDET (HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT 29 DECEMBER 2016 I MÅL Ö 5257-15)

En man hade 2005 dömts till livstids fängelse för mord och grovt rån riktat mot två bröder boende på en gård i Kalamark utanför Piteå. Mannen hade suttit i fängelse sedan dess. >

Han hade två gånger tidigare ansökt om resning men då fått avslag. Mannen anförde bl.a. att det fanns ytterligare nytt material som visade att huvudvittnet i målet på en rad punkter hade lämnat uppgifter som avvek från de uppgifter som han tidigare hade lämnat.

Högsta domstolen konstaterade att huvudvittnets uppgifter hade varit avgörande för den fällande domen. Den osäkerhet som nu hade uppkommit när det gällde tilltron till och tillförlitligheten av hans uppgifter fick betydelse för bevisvärdet av hans berättelse. Det fanns därför mot bakgrund av vad som hade kommit fram synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den dömda mannen hade begått brotten. Högsta domstolen beaktade också att det var fråga om ett livstidsstraff.

Efter beslutet togs målet upp på nytt av hovrätten. Vid den prövningen frikändes mannen.

DOMVILLA DÅ DOMSTOL INTE SPARAT BEVIS OM DELGIVNING (NJA 2016 S. 189 III)

Eftersom något svar på en stämningsansökan inte hade kommit in beslutade tingsrätten genom en tredskodom att en man skulle betala ett belopp till ett företag. Domen fick laga kraft. Mannen gav in en klagan över domvilla till hovrätten. Han menade att någon annan måste ha skrivit under det delgivningskvitto som enligt tingsrätten bevisade att han hade fått del av stämningsansökningen. Han framhöll också att han vid den tid då kvittot skulle ha skrivits under bodde

permanent i Spanien. Hovrätten avslog hans framställning.

Högsta domstolen konstaterade att delgivningskvittot inte längre fanns kvar, trots att kvittot av detta slag ska sparas för framtiden. Det som hade kommit fram i målet gav tillräckligt stöd för att mannen inte hade fått del av stämningsansökningen. Någon tredskodom skulle därför inte ha meddelats. Målet togs åter upp i tingsrätten.

ÅTERSTÄLLANDE AV FÖRSUTTEN TID (HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT 14 NOVEMBER 2017 I MÅL Ö 3268-17)

I ett mål om att ordna förvaltare för en man meddelade hovrätten beslut den 23 maj 2017. I beslutet angav hovrätten felaktigt att beslutet kunde överklagas senast den 16 juni 2017. Enligt lagregleringen var den sista dagen för att överklaga den 13 juni 2017. Mannen överklagade beslutet. Överklagandet kom in efter den 13 juni men före den 16 juni. Hovrätten avvisade överklagandet eftersom det hade kommit för sent.

Högsta domstolen konstaterade att det fick anses ursäktligt att inte reagera på felaktigheten i fråga om överklagandetiden. Mannen hade därmed laga förfall för att inte i rätt tid överklaga hovrättens beslut. Trots att överklagandet alltså hade kommit in för sent togs målet upp för bedömning av om prövningstillstånd skulle meddelas.

ANDERS EKA
JUSTITIERÅD

amhällsutveckling och prejudikat

Högsta domstolen är en prejudikatinstans som ska meddela avgöranden till ledning för

rättstillämpningen i bl.a. hovrätter och tingsrätter, men också till ledning för andra aktörer som advokater och andra rådgivare. Man kan säga att verksamheten, samtidigt som den bygger på avgöranden i enskilda fall, syftar till att vara normbildande. Hur mycket påverkas en sådan verksamhet av vad som händer utanför domstolens väggar? Svaret är: ganska mycket.

I åtskilliga fall leder naturligtvis samhällsutvecklingen till förändringar av lagstiftningen vilket i sin tur leder till ett behov av nya prejudikat, t.ex. därför att den nya lagstiftningen kan tolkas och tillämpas på olika sätt. Ett exempel som illustrerar en sådan kedja (samhällsförändring ► ny lagstiftning ► behov av vägledning) är det prejudikat som kom i november 2017 om synnerligen grovt vapenbrott (Högsta domstolens dom 7 november 2017 i mål B 3130-17 "Fem automatkarbiner"). I det fallet hade förändringar i samhället – bl.a. ökad tillgång till vapen hos kriminella gäng – lett till att lagstiftaren justerat reglerna om vapenbrott vilket i sin tur lett till att det uppstått nya frågeställningar som sökte svar. Högsta domstolen fann att det brott som var uppe till bedömning visserligen låg högt i straffskalan för grovt vapenbrott, men inte var att bedöma som synnerligen grovt. Genom domen bidrog domstolen till att skapa hållpunkter för hur de nya reglerna

ska tillämpas, liksom (domen har blivit omdiskuterad) till att ge ett underlag utifrån vilket lagstiftaren kan bedöma om en ytterligare justering av regelverket bör ske.

I andra fall påverkas prejudikatbehovet av samhällsförändringarna utan att det går vägen via lagstiftning. I de fallen kan man säga att nya frågor uppstår genom att gammal lagstiftning konfronteras med en "ny" verklighet. Behovet av prejudikat är då direkt kopplat till de aktuella samhällsförändringarna (samhällsförändring ► behov av vägledning).

Ett enkelt exempel på detta är det prejudikatbehov som har uppstått på grund av utvecklingen av informationsteknologin. Högsta domstolen har t.ex. i NJA 2015 s. 501 tagit ställning till om man kan "genomföra en sexuell handling" med en person som sitter på andra sidan av en webbkamera. (Det kan man enligt rättsfallet.) Högsta domstolen har nyligen också tagit ställning till om man kan förverka rätten till ett domännamn (Högsta domstolens dom 22 december 2017 i mål B 2787-16 "Domännamnsförverkandet"). Förverkande kan enligt lagen ske av >

egendom, men är ett domännamn som någon har rätten till verkligen egendom i lagens mening? (Ja.) En ytterligare fråga, i vilken det finns anledning att tro att det kan komma att behövas vägledning, är var ett brott som förövas på internet ska anses begånget (kan t.ex. ett yttrande utlagt via en server i Australien anses begånget i Sverige?).

En annan samhällsförändring som skapar nya behov av rättslig vägledning är migrationen. Exempelvis har frågan om hur gammal en viss person är genom åren ägnats mycket litet tankemöda i domstolarna. Det har helt enkelt framgått av personnumret. Nu är situationen en annan – vi vet inte alltid vilken ålder en person har – och när det har betydelse för rättsliga beslut uppstår frågan om hur man ska hantera osäkerheten. Om straffmyndighetsåldern går vid 15, kan man då straffa den som sannolikt är 15 år? Nej, enligt NJA 2016 s. 719 är kraven på utredningen större vad gäller straffmyndighetsåldern. Det krävs att det är klarlagt att den tilltalade har den ålder som krävs. Däremot kan man vid påföljdsbestämningen i regel utgå från den ålder som är mest sannolik. Detta avgörande har inte bara inneburit vägledning för åklagare och för domare i tingsrätter och hovrätter, utan det har också – tillsammans med ett senare avgörande om möjligheten att använda tvångsmedel för att utreda någons ålder (NJA 2016 s. 1165) –

skapat klarhet för lagstiftaren: om vi vill att det ska vara möjligt att vidta vissa kroppsundersökningar för att undersöka en persons ålder måste ny lagstiftning till (och sådan lagstiftning har också tillkommit).

Ett mångkulturellt samhälle innebär ibland också möten med företeelser som kan vara svåra att passa in i ett regelverk som inte har skapats med företeelsen i åtanke. Frågan har t.ex. uppkommit hur man ska se på ett avtal om mahr som träffats i samband med att två personer gift sig i Iran. Högsta domstolen kom i det fallet (NJA 2017 s. 168 ”Mahr”) fram till att ett avtal om mahr närmast är att anse som ett föravtal om en framtida partiell bodelning. Eftersom sådana avtal enligt reglerna får göras bara inför en omedelbart förestående skilsmässa kunde avtalet om mahr i det aktuella fallet inte anses vara giltigt.

Åtskilliga andra exempel skulle kunna ges på prejudikat som bottnar i samhällsförändringar, låt vara att alla inte är lika tydliga och därför kan vara svårare att se.

Sammantaget kan sägas att juridiken ÄR en samhällelig företeelse. Den sätter upp spelregler och hanterar konflikter. Som sådan påverkas den starkt av samhällsutvecklingen. Det gäller inte minst verksamheten i Högsta domstolen.

PETTER ASP
JUSTITIERÅD

FÖRORDNING
UTTÖMNING
1746. 1747

KONGL. MAJ:TS
FÖRORDNINGAR
1748 — 49

HÖGSTA
DOMSFÖLJEN

2017

Rättsfall i korthet

Beräkning av skadestånd på grund av brott när lång tid förflutit sedan skadans uppkomst

*(Högsta domstolens beslut
24 november 2017 i mål T 4435-16
"De hänskjutna ersättningsfrågorna")*

I ett mål rörande sexuellt utnyttjande av underårig hade så pass lång tid förflutit att ersättningsnivåerna för kränkning och för sveda och värk hade förändrats mellan tiden för skadans uppkomst och den tidpunkt då ersättningen skulle fastställas. Högsta domstolen har i plenum förklarat att kränkningersättning som utgångspunkt ska beräknas efter de principer som gäller vid tiden för fastställande av ersättning, medan ersättning för sveda och värk som utgångspunkt ska bestämmas efter de principer som gällde vid tidpunkten för skadans uppkomst. Vid bedömningen har bl.a. beaktats att kränkningersättningen inte avser någon konkret skada som kan frigöras från den värdering av gärningen som sker vid bedömningstillfället samt att ersättningen bäst kan fylla sin avsedda funktion om storleken av den tillåts att utvecklas i harmoni med rådande

samhällsvärderingar. Vid ersättning för sveda och värk däremot görs inte någon värdering av den skadegörande handlingen.

Borgenärs undersökningsplikt avseende gäldenärs insolvens i återvinningsmål

*(Högsta domstolens dom
21 november 2017 i mål T 5435-16
"Järnvägsoperatörens insolvens")*

Vid återvinning enligt 4 kap. 5 § konkurslagen har det subjektiva rekvisitet, att medkontrahenten borde ha känt till gäldenärens insolvens, ansetts innefatta en undersökningsplikt för medkontrahenten i de situationer där omständigheterna är ägnade att väcka misstankar om gäldenärens insolvens.

Kommuns skadeståndsansvar för felaktiga upplysningar

*(Högsta domstolens dom
14 november 2017 i mål T 5170-16
"Kommunens oriktiga upplysning")*

Ett byggbolag, som avsåg att köpa och exploatera några fastigheter, fick vid ett telefonsamtal med kom-

munens bygglövschef beskedet att fastigheterna inte omfattades av strandskydd. Det visade sig senare, efter det att byggbolaget hade hunnit köpa fastigheterna, att uppgifterna var oriktiga och att strandskydd i själva verket gällde på fastigheterna. Högsta domstolen slog fast att kommunen är skadeståndsskyldig för de oriktiga uppgifterna och uttalade bl.a. följande. Om en kommuns företrädare till en enskild har lämnat ett bestämt, men oriktigt, besked i en viss fråga, bör utgångspunkten normalt vara att detta har berott på fel eller försummelse. Det ligger då på kommunen att visa på omständigheter som innebär att det trots den felaktiga uppgiften inte har förelegat fel eller försummelse på det allmännas sida.

Rubricering och påföljd avseende människosmuggling

*(Högsta domstolens dom
8 november 2017 i mål B 6041-16
"Lernacken")*

En man, som hjälpte två utlänningar att olovligen komma in i landet vid Lernacken i Malmö, åtalades för människosmugglingsbrott av normalgraden. Högsta domstolen bedömde dock gärningen som ringa brott och bestämde påföljden till dagsböter. Ett människosmugglingsbrott bör som regel anses som ringa om annat inte är bevisat än att smuglingen är en engångsföreteelse, avser enstaka utlänningar och sker utan ersättning, och det inte finns några omständigheter som talar för en annan bedömning.

Löpande elektroniska skuldebrev

*(Högsta domstolens beslut
2 november 2017 i mål Ö 5072-16
"Collectors elektroniska skuldebrev")*

En person upptog en kredit hos Col-

lector Bank AB och undertecknade en handling rubricerad "Låneansökan/Skuldebrev" elektroniskt. Målet rörde bl.a. om en sådan elektronisk handling kan utgöra ett löpande skuldebrev. Enligt Högsta domstolen kan ett elektroniskt skuldebrev ställt till viss man eller order anses vara ett löpande skuldebrev endast under förutsättning att en gäldenär som erlägger betalning på informationsteknisk väg kan ställas i samma säkra position som när anteckning sker på en skuldebrevshandling eller när han eller hon återfår handlingen.

Delägare tillika suppleant i ett bolag ansågs inte vara faktisk företrädare för bolaget

*(Högsta domstolens dom
4 oktober 2017 i mål B 1981-16
"Kompanjonens ansvar")*

Två personer ägde med hälften vardera ett aktiebolag som bedrev partihandel med kioskvaror. En av delägarna var styrelseledamot och den andre suppleant. Arbetet var fördelat så att ledamoten utförde de ekonomiska och administrativa sysslorna medan suppleanten huvudsakligen arbetade med att leverera varor till bolagets kunder. Båda åtalades för bl.a. bokföringsbrott. Högsta domstolen ansåg att suppleanten inte kunde anses ha utövat ett bestämmande inflytande i bolaget, det vill säga att han inte varit faktisk företrädare för bolaget. Åtalet mot honom ogillades.

Umgängesförälder friad från åtal för egenmäktighet med barn

*(NJA 2017 s. 557
"Barnet i Norge")*

Ett 12-årigt barn blev efter umgänge kvar hos den förälder som inte hade

vårdsnaden om barnet. Barnet ville stanna hos umgängesföräldern. Vårdnadsföräldern visste var barnet befann sig och kunde såväl besöka som ta med sig barnet. Umgängesföräldern åtalades för egenmaktighet med barn. Högsta domstolen förklarade att det för straffansvar bör krävas att gärningsmannen har möjlighet att undanröja det hinder som föreligger för att vårdnadshavaren ska kunna återförenas med barnet. I detta fall kunde det inte krävas att umgängesföräldern, med beaktande av barnets mognad och vilja, lämnade över barnet till vårdnadsföräldern. Åtalet ogillades.

Försökspunkten vid mordbrand

(*NJA 2017 s. 531*
"Bussen i Östberga")

Fyra personer slog sönder rutan i framdörren till en parkerad passagerarbuss. Personerna hällde sedan dieselolja genom hålet i rutan in i bussen. Försökspunkten ansågs uppnådd redan vid denna tidpunkt, även om det inte visats att de försökt tända någon tändsticka eller något annat elddon.

Rättegångskostnader i mål om fastighetsreglering

(*NJA 2017 s. 503*)

En fastighetsägare ansökte om viss fastighetsreglering som beviljades av lantmäterimyndigheten. Länsstyrelsen och kommunen överklagade beslutet men överklagandet avslogs av mark- och miljödomstolen. Mark- och miljööverdomstolen har därefter beviljat prövningstillstånd beträffande rättegångskostnaderna i målet och avslagit fastighetsägarens kostnadsyrkande. Högsta domstolen förklarade att ett fastighetsbildningsmåls juridiska eller tekniska

komplexitet och stora betydelse för en enskild kan utgöra synnerliga skäl för att tillerkänna denne ersättning för ombudskostnader av staten som företrädare för allmänna intressen.

Polismans otillåtna användning av tjänstehund

(*NJA 2017 s. 491*
"Polishunden")

En hundförande polis upptäckte två personer som klottrade i en gångtunnel. Hunden sprang på polisens kommando ifatt och bet tag i den ene klottraren. Högsta domstolen, som konstaterade att polisen när han släppte hunden inte hade någon misstanke om annan och allvarligare brottslighet än skadegörelsen, fann att åtgärden inte varit försvarlig och dömde polisen för tjänstefel till dagsböter.

Upphovsrättsintrång är inte ett artbrott

(*NJA 2017 s. 446* "Biosalongen")

Under knappt två års tid laddade en man upp 125 filmer och TV-serier på en fildelningssajt. Mannen medverkade också på olika sätt i administrationen av fildelningssajten. Högsta domstolen förklarade att upphovsrättsintrång inte är brottslighet av sådan art att det finns skäl för fängelse också när straffvärdet är måttligt. Straffvärdet i detta fall befanns vara fängelse sex månader och påföljden bestämdes till villkorlig dom i kombination med 100 dagsböter.

Integritetskränkande fotografering

(*NJA 2017 s. 393* "Rulltrappan")

I en rulltrappa förde en man upp sin mobiltelefon under kjolen på en kvinna och fotograferade hennes underliv. Högsta domstolen fann att

handlandet utgjorde sexuellt ofredande eftersom det skett i omedelbar närhet av kvinnan och innebar ett tydligt intrång i kvinnans rätt att bestämma över sin kropp.

Meddelandeskyldighet vid obefogad hävning

(*NJA 2017 s. 203 "Kravmjölken"*)

Två bröder drev ett lantbruk och levererade mjölk till ett mejeri. Enligt en särskild prisöverenskommelse skulle mejeriet, utöver grundersättning för konventionell mjölk, betala ett tillägg till bröderna för den levererade mjölken då den var certifierad som så kallad KRAV-mjölk. I december 2003 hävde mejeriet den särskilda prisöverenskommelsen och upphörde att betala tilläggsersättning för mjölken. Hävningen var obefogad. Bröderna framställde krav på tilläggsersättning cirka 10 år senare. Detta var för sent enligt Högsta domstolen som fann att för att lantbrukarna skulle behålla sin rätt till tilläggsersättningen, hade det krävts att de meddelade mejeriet att de inte accepterade hävningen.

Mahr-avtals giltighet

(*NJA 2017 s. 168 "Mahr"*)

Ett avtal om mahr (ett rättsinstitut i islamisk rätt som i den juridiska litteraturen har översatts till islamisk morgongåva, brudgåva eller brudpenning) träffades i anslutning till att ett äktenskap ingicks i Iran mellan två iranska medborgare. Enligt avtalet skulle mannen vid kvinnans anfordran utge motsvarande ungefär 1,5 miljoner kr. Den ena maken var bosatt i Sverige och den andra i Iran. Makarna bosatte sig därefter tillsammans i Sverige. Sedan paret skilt sig begärde kvinnan att mannen skulle betala pengarna. Mannen ansåg att avtalet inte kunde göras

gällande här. Högsta domstolen bedömde att avtalet närmast var att likna vid ett avtal om en partiell framtida bodelning och därmed inte var giltigt enligt svensk rätt som var tillämplig lag i detta fall.

Ingen straffflindring på grund av tilltalads ålder

(*NJA 2017 s. 138 "Sjuttioåringen"*)

En man körde med en alkoholhalt i utandningsluften på 0,85 milligram per liter och körningen var synnerligen trafikfarlig. Riksåklagaren överklagade hovrättens dom på sex månaders fängelse och yrkade straffskärpning. Högsta domstolen kom fram till samma straff som hovrätten och gjorde inte någon reduktion på grund av mannens ålder (70 år).

Konstnär fick använda ett fotografiskt verk i sin målning

(*NJA 2017 s. 75 "Svenska syndabockar"*)

En konstnär använde ett fotografiskt verk av en person som hade varit misstänkt för mordet på statsminister Olof Palme som förebild när han gjorde en oljemålning som han kallade "Svenska syndabockar". Fotografen menade att konstnären gjort intrång i hans rätt till det fotografiska verket. Högsta domstolen konstaterade vid en helhetsbedömning av målningen att den, i stället för ett fotografiskt starkt personporträtt, gestaltar en allegori som antyder kritik av ett massmedialt behov av syndabockar. Det fotografiska verket hade alltså omvandlats i sådan utsträckning att konstnären åstadkommit ett nytt och självständigt konstverk. Hans förfogande över målningen utgjorde därmed inte intrång i upphovsrätten till det fotografiska verket.

Några händelser under året

8 februari

Justitieråden i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen träffades för diskussioner kring bl.a. möjligheterna att utnyttja varandras kompetens samt erfarenhets- och åsiktsutbyte i vissa gemensamma frågor.

20 februari

Petter Asp började som nytt justitieråd i Högsta domstolen. Han är professor i straffrätt och kommer närmast från Stockholms universitet. Han har också skrivit böcker inom straffrätt och deltagit som expert i statliga utredningar.

28 februari

Justitierådet Göran Lambertz gick i pension. Han blev utnämnd till justitieråd 2009.

8 mars

Högsta domstolen anordnade ett möte om domstolens prejudikatbildning i förmögenhetsrättsliga tvister. Representanter från bl.a. rättsväsendet, organisationer och rättsvetenskapen deltog. Prejudikatmöten syftar till att domstolen ska få information om vilka frågor som de olika intressenterna önskar vägledning kring.

3 juli

Högsta domstolen sjösatte ett studiebesöksprojekt som innebär att landets samtliga tings- och hovrätter inom de närmaste åren ska erbjudas antingen ett studiebesök på eller ett besök av Högsta domstolen. Först ut är tings- och hovrätterna i Norrland, som kommer att besöka eller få besök av domstolen under våren 2018.

4 september

Malin Bonthron började som nytt justitieråd i Högsta domstolen. Hon är domarutbildad vid Svea hovrätt och kommer närmast från Justitiedepartementet där hon varit rättschef sedan 2012.

Samma dag tog Högsta domstolen – som ett led i arbetet med att synliggöra domstolens verksamhet – klivet ut på Twitter (@hogsta_domstol). Domstolen publicerar inlägg om framför allt vägledande avgöranden och meddelade prövningstillstånd.

6-8 september

Presidenterna i de nordiska högsta domstolarna träffades i Köpenhamn. Ett av flera diskussionsämnen rörde hur prejudikatintressanta mål på bästa sätt skulle kunna skiljas ut för prövningstillstånd. Högsta domstolen representerades av ordföranden Stefan Lindskog och avdelningsordföranden Gudmund Toijer.

19 och 20 oktober

Presidenter från ett antal europeiska högsta domstolar träffades inom ramen för The Network of the Presidents i Tallinn. Temat för det som diskuterades var de högsta instansernas oberoende. Högsta domstolen representerades av ordföranden Stefan Lindskog.

25 oktober

Justitierådet och ordföranden Stefan Lindskog samt justitieråden Kerstin Calissendorff och Petter Asp deltog i Domstolsverkets podd (<https://domstolspodden.podbean.com/>). De diskuterade bl.a. Högsta domstolens roll och vägen till ett prejudikat.

15 november

Högsta domstolen anordnade ytterligare ett prejudikatmöte. Den här gången deltog representanter för tings- och hovrätter i diskussioner om straff-, civil- och processrätt.

31 december

Justitierådet Ella Nyström gick i pension. Hon blev utnämnd till justitieråd 2002.

Femton år i HD

För drygt 15 år sedan, ungefär samtidigt som jag började min tjänstgöring i Högsta domstolen,

inleddes en större ombyggnad av Bondeska palatset. När allt var klart, två år senare, kunde hela domstolen samlas under ett tak istället för att som tidigare vara uppdelad i två hus. Ombyggnaden var ett steg mot att skapa en modern arbetsplats och att öka samhörigheten mellan alla anställda i domstolen.

De största förändringarna under min tid i Högsta domstolen rör formerna för hur målen bereds. Större vikt läggs nu vid att så snabbt som möjligt sortera ut och avgöra de mål som direkt kan sägas vara utan intresse ur prejudikatsynpunkt. I granskningen av de inkommande målen biträds justitiesekreterarna av beredningsjurister, tingsmeriterade jurister som tjänstgör under något eller några år innan de går vidare i yrkeslivet. Beredningsarbetet leds av två beredningschefer, som ser till att målen tas fram i rätt ordning och fördelas jämnt inom domstolen. Utvecklingsarbetet när det gäller beredningen har stor del i att antalet balanserade mål har sjunkit avsevärt och att genomströmningshastigheten för de flesta mål hålls på en hög nivå. Syftet är förstås att ge bättre förutsättningar för det som är domstolens huvuduppgift, prejudikatbildningen.

Arbetet med prejudikatmålen, som avgörs av fem ledamöter, sker mycket effektivt. Inför avgörandet av ett mål gör justitiesekreterarna ett impone-

rande arbete med att ta fram underlag i form av praxis och uttalanden i förarbeten och rättslitteratur i de frågor som målet gäller. Allt sammanställs i en promemoria med bilagor och förslag till avgörande, och materialet delas ut till ledamöterna någon vecka före föredragningsstillfället. Att målet är förberett på detta kvalificerade sätt leder till att det redan några dagar efter föredragningen kan via den interna e-posten utväxlas förslag och synpunkter när det gäller hur avgörandet ska motiveras. Drygt en vecka efter föredragningen samlas ledamöterna på nytt och går igenom förslagen. De justeringar som beslutas görs av ordföranden direkt i det elektroniska dokumentet och varje ledamot har en datorskärm framför sig i föredragningsrummet där dokumentet visas. I regel formuleras avgörandet slutligt vid detta tillfälle. Något som särskilt bör framhållas är att Högsta domstolen tidigt, redan under mina första år här, började hantera avgörandedokumenterna i föredragningsrummet på det sätt som nu beskrivits. Domstolen framstod i det hänseendet som en förebild. >

Justitierådens arbete med prejudikaten är i mångt och mycket sig likt, men de frågor som kommer upp kan i viss mån sägas spegla förändringarna i samhället. Exempelvis har Högsta domstolen under de senaste åren haft att ta ställning till frågor om när avtal ska anses ha uppkommit vid köp på internetauktion och om ett elektroniskt undertecknat skuldebrev kan vara ett löpande skuldebrev. Detta är ämnen som knappast var aktuella för 15 år sen.

Avgörandena har alltmer kommit att präglas av inflytandet av gemenskapsrätten och konventionsrätten. Med hänvisning till Europadomstolens praxis tillerkände Högsta domstolen år 2005 för första gången en enskild person ersättning av staten för ideell skada när brottsmisstankar mot honom inte prövats inom skälig tid. Avgörandet har följts av flera rättsfall som gäller skadestånd på grund av konventionsbrott.

Genom ett avgörande i plenum år 2013 ändrade Högsta domstolen sin tidigare praxis och uttalade, med hänvisning främst till ett avgörande i EU-domstolen, att det svenska systemet med dubbla sanktioner i form av skattetillägg och brottspåföljd i två olika förfaranden inte är förenligt med förbudet mot dubbelbestraffning. Härfter behandlade domstolen en resningsansökan och bestämde att

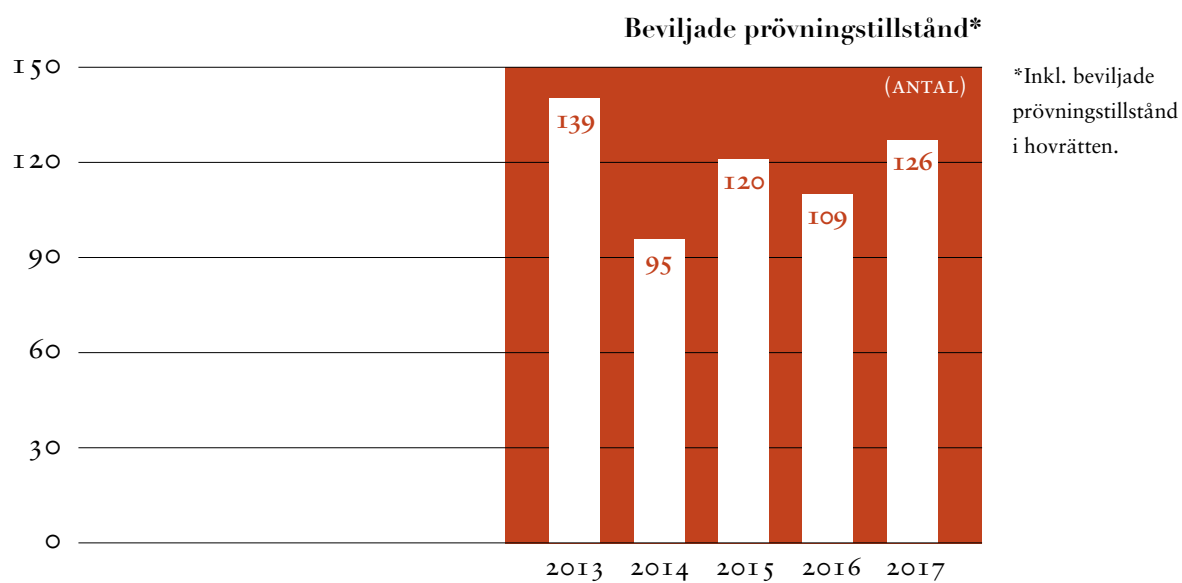
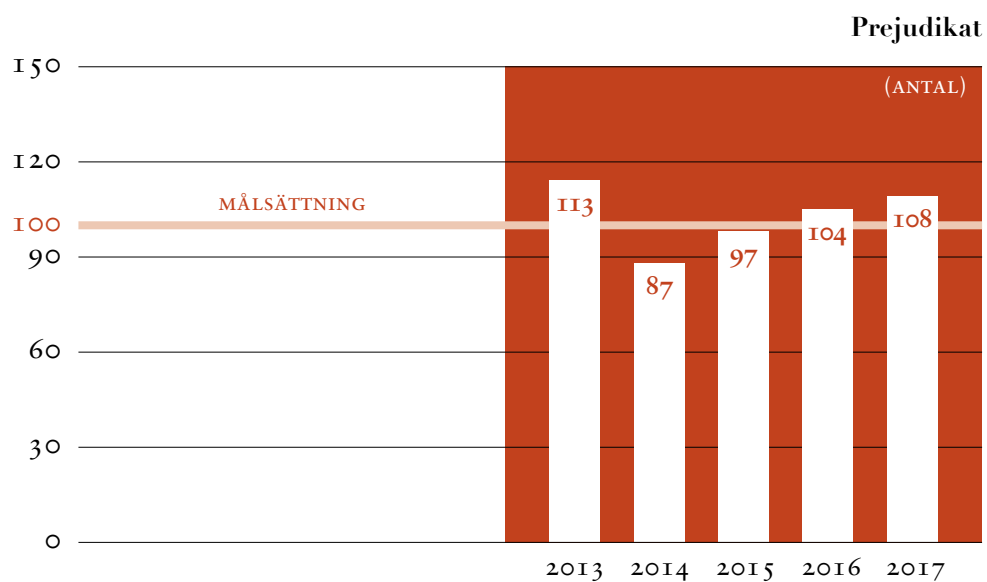
resning kunde beviljas i vissa fall där någon hade fällts till ansvar för skattebrott i strid mot förbudet. Detta ledde till att Högsta domstolen fick hantera ett stort antal resningsansökningar i mål av detta slag, vilket påverkade domstolens arbete under lång tid. Ärendena handlades av en särskild grupp av ledamöter och justitiesekreterare.

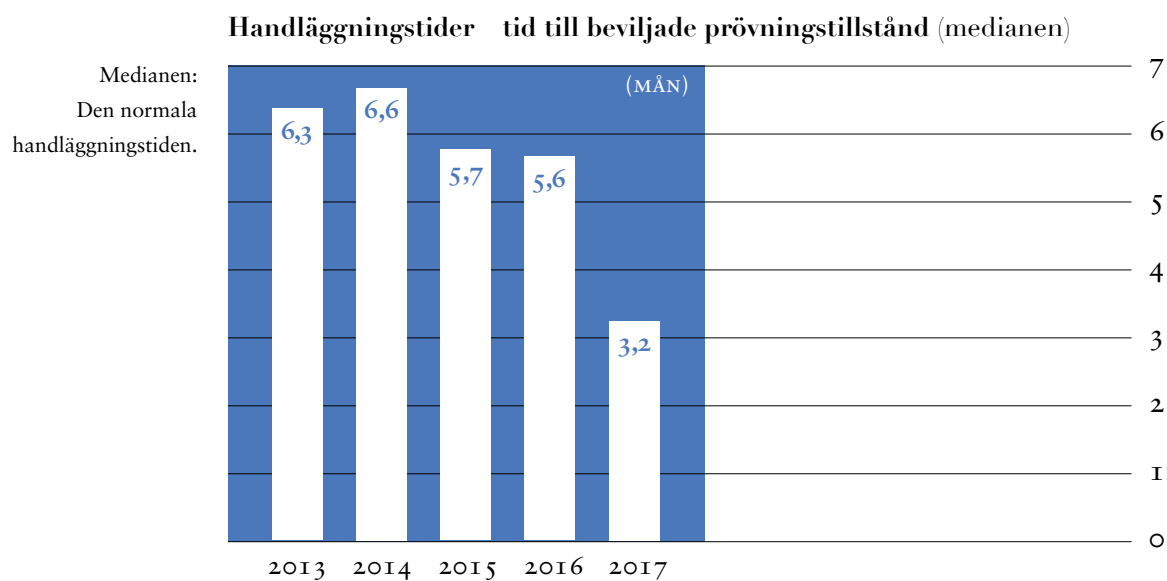
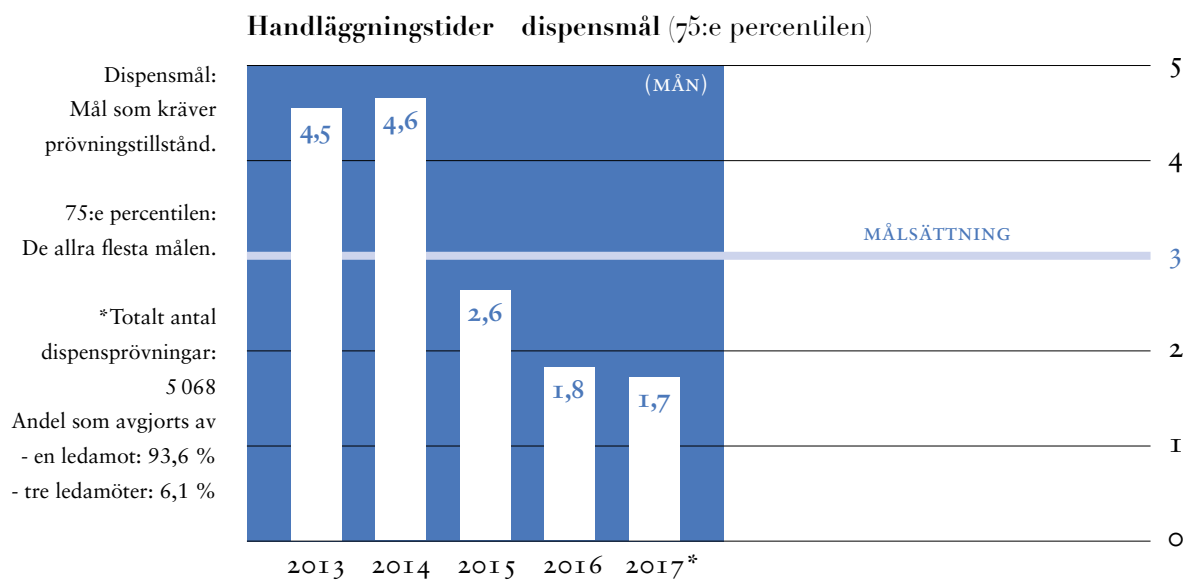
Högsta domstolen har successivt blivit mera utåtriktad, något som visar sig på många sätt. Ett exempel är att domstolen i regel publicerar ett nyhetsmeddelande på hemsidan samtidigt som ett nytt prejudikat meddelas. I nyhetsmeddelandet beskrivs avgörandet på ett lättfattligt sätt.

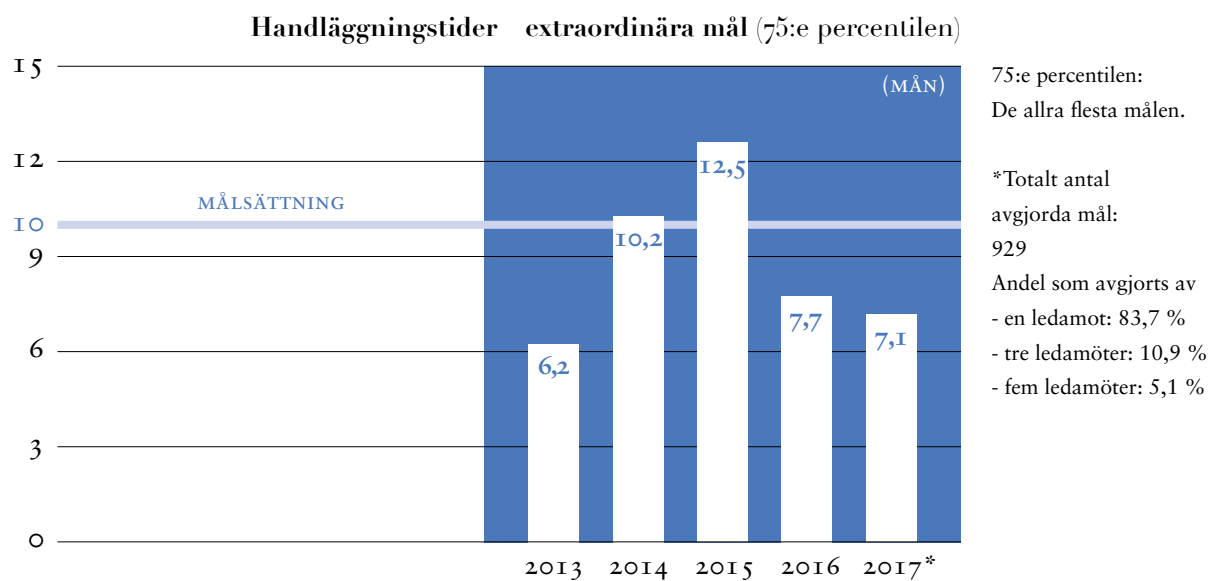
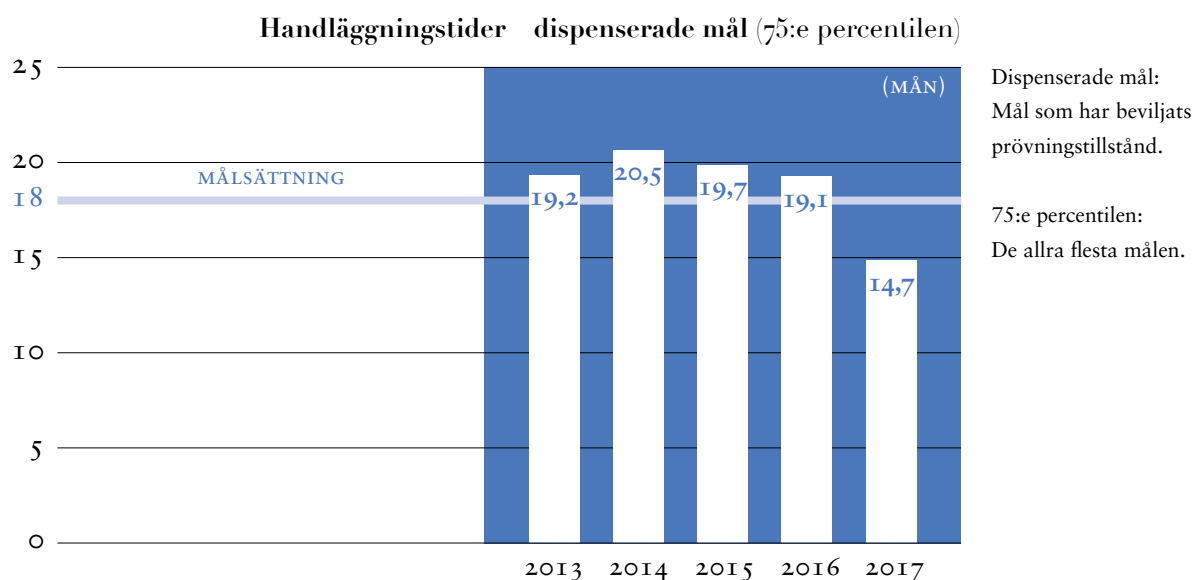
Under överläggningarna kan diskussionens vågor gå höga och oenigheten vara total. Av detta märks dock ingenting när ledamöterna samlas vid det dagliga förmiddagskaffet eller går iväg för gemensam lunch. Det är svårt att tänka sig någon intellektuellt mera stimulerande miljö på det juridiska området än Högsta domstolen. Det goda och trivsamma samarbetet med alla skickliga och ansvarskännande arbetskamrater bidrar ytterligare till att det känns som en stor förmån att ha fått vara en del av domstolen under 15 år.

ELLA NYSTRÖM
JUSTITIERÅD

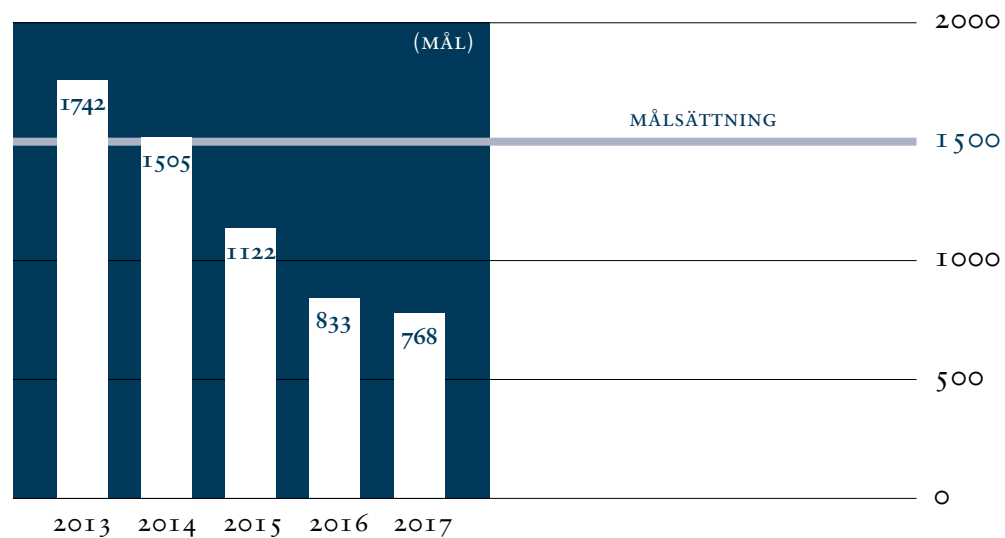
STATISTIK

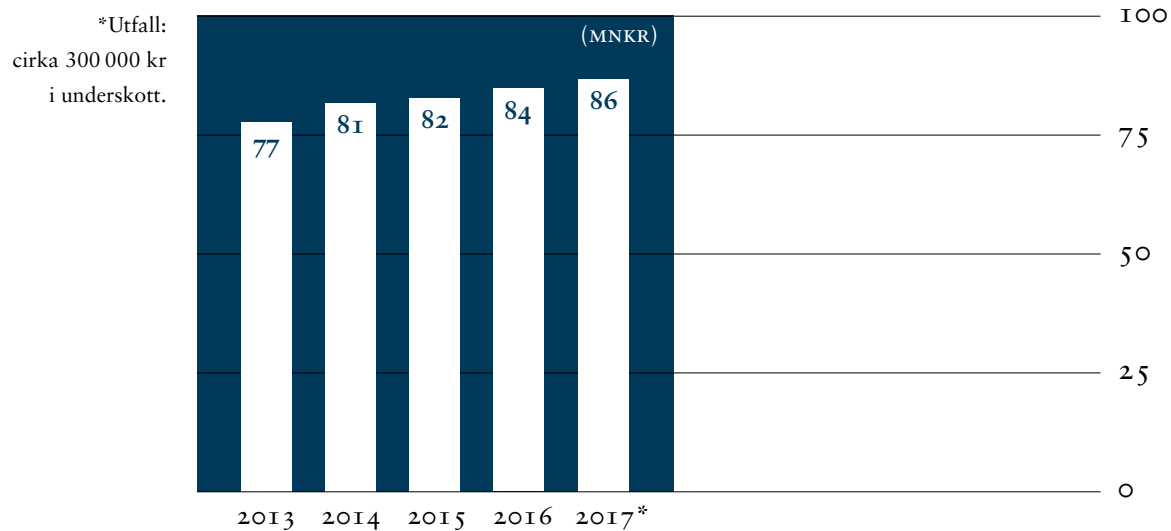

Totala balanser

Budget

Högsta domstolens ledamöter

STEFAN LINDSKOG, FÖDD 1951, LEDAMOT SEDAN 2008, ORDFÖRANDE SEDAN 2016

GUDMUND TOIJER, FÖDD 1956, LEDAMOT SEDAN 2007, AVDELNINGSORDFÖRANDE SEDAN 2016

ANN-CHRISTINE LINDEBLAD, FÖDD 1954, LEDAMOT SEDAN 2002

ELLA NYSTRÖM, FÖDD 1950, LEDAMOT SEDAN 2002

KERSTIN CALISSENDORFF, FÖDD 1955, LEDAMOT SEDAN 2003

JOHNNY HERRE, FÖDD 1963, LEDAMOT SEDAN 2010

AGNETA BÄCKLUND, FÖDD 1960, LEDAMOT SEDAN 2010

INGEMAR PERSSON, FÖDD 1954, LEDAMOT SEDAN 2010

SVANTE O. JOHANSSON, FÖDD 1960, LEDAMOT SEDAN 2011

DAG MATTSSON, FÖDD 1957, LEDAMOT SEDAN 2012

LARS EDLUND, FÖDD 1952, LEDAMOT SEDAN 2012

ANDERS EKA, FÖDD 1961, LEDAMOT SEDAN 2013

STEN ANDERSSON, FÖDD 1955, LEDAMOT SEDAN 2016

STEFAN JOHANSSON, FÖDD 1965, LEDAMOT SEDAN 2016

MARI HEIDENBORG, FÖDD 1961, LEDAMOT SEDAN 2016

PETTER ASP, FÖDD 1970, LEDAMOT SEDAN 2017

MALIN BONTHRON, FÖDD 1967, LEDAMOT SEDAN 2017 (EJ MED PÅ BILD)

Postadress: Box 2066 103 12 Stockholm
Besöksadress: Riddarhustorget 8, Stockholm